

هدف کلی : آشنایی با انقلاب اسلامی ایران

اهداف جزئی : انقلاب مشروطه ، انقلاب اسلامی ، مقایسه انقلاب اسلامی و انقلاب های آزادیبخش

مفاهیم اساسی : مقاومت منفی ، واجبات نظامیه ، قراردادهای استعماری ، فعالیت رقابت آمیز ، فعالیت رقابت آمیز اصلاحی ، جنبش عدالت خانه ، فقه اجتماعی و سیاسی تشیع ، حاکمیت آرمانی ، انقلاب اجتماعی ، مشروطه ، احکام عادلانه الهی ، حاکمیت سکولار ، منورالفکران مشروطه خواه ، مجلس ، استبداد استعماری ، کاپیتولاسیون ، حرکت اصلاحی ، حرکت انقلابی ، حکومت اسلامی ، حاکمیت الهی ، نهادینه ، انقلاب های آزادیبخش ، ضد استعمار ، ضد آمریکایی و ضد صهیونیستی ، ضد مارکسیستی ، جنبش های چریکی ، انقلاب فراگیر مردمی ، نظریه ها و مکاتب چپ ، فلسفه ها و مکاتب سیاسی غرب ، استعمار قدیم ، استعمار نو ، قطب بندی جدید فرهنگی ، قطب فرهنگی جهان اسلام .

معانی لغات درس :

لغت	معنی	لغت	معنی	لغت	معنی
غیر مشروع	غیر دین و شرع	بست نشینی	اعتصابی - متحصن	نهادینه	تثبیت کردن
واجبات نظامیه	در حد برقراری نظم	مشروط کردن	شرط و پیمان مقید	چریکی	لشکر نا منظم
بقای زندگی	ادامه زندگی	تدوین	تالیف - تهیه	احزاب	دسته ها - گروهها
شیوه زمامداری	شیوه حکومتی	کشمکش	درگیری	فراگیر مردمی	همه مردم
ملزم	ضروری و لازم	ختم	پایان	اقشار	گروهها - طیف ها
چارچوب	در قالب	مرجعیت	مرجع بودن	آموزه های اسلامی	آموزش های اسلامی
مدار استبداد	مسیر استبداد	کاپیتولاسیون	*	کارگزاران	سیاستمداران
مدار عدالت	مسیر عدالت	عامل	عمل کننده	قطب	محور - مرکز
اوج گیری	بلند پروازی	عدالت خانه	مجلس شورا - عدلیه	کانون	مرکز
جنبش	شورش - نهضت	عشیره	خویشان - قبیله	اعلان	آشکار کردن

* کاپیتولاسیون : حقی که به اتباع خارجیان در مملکتی دهند مبنی بر اینکه در محاکم خود آن مملکت محاکمه نشوند .

مقدمه صفحه ۱۱۵

● شک نباید کرد که انقلاب اسلامی ایران از همه انقلاب ها جداست ؛ هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه و هم در انگیزه ی انقلاب و قیام . تردید نیست که این یک تحفه ی الهی و هدیه ی غیبی بوده که از جانب خداوند منان بر این ملت مظلوم غارت زده ، عنایت شده است .

● انقلاب اسلامی ایران با همه جنبش هایی که پیش از آن در ایران رخ داده بود و با هم عصر با آن در سایر نقاط دنیا متفاوت بود

انقلاب مشروطه صفحه ۱۱۶ و ۱۱۷ و ۱۱۸

● برخی از جنبش ها و حرکت های اصلاحی نخستین بیدارگران اسلامی : جنبش تنباکو - جنبش عدالت خانه که برای اصلاح رفتار حاکمان قاجار به وجود آمد .

- **مقایسه مقاومت منفی با مقاومت رقابت آمیز** : برخورد عالمان شیعی با حاکمان قاجار در ابتدا به صورت **مقاومت منفی** بود
- حکومت حاکمان قاجار در مقاومت منفی **ظالمانه و غیر مشروع** بود ارتباط عالمان شیعی با این حاکمان در مقاومت منفی در حدی که موجب **بقای زندگی اجتماعی** می شد بود (به عبارتی عالمان شیعی در حد واجبات نظامیه فقط برای برقراری نظم و امنیت و مقابله با دشمنان خارجی با حاکمان رابطه داشتند) اما هنگامی که حاکمان قاجار تحت تاثیر **دولتهای استعماری** قرار گرفتند و قراردادهای استعماری مانند گلستان ، ترکمنچای ، رژی و..... را امضا کردند که موجب **وابستگی** به بیگانگان شد و منابع را از کشور خارج نمود در این صورت مقاومت منفی به **فعالیت رقابت آمیز** تبدیل شد .
- **منظور از فعالیت رقابت آمیز چیست ؟** منظور این است که عالمان شیعه در همه عرصه های سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی حضور یافتند و به رقابت با حاکمان قاجار پرداختند . **نمونه ای از فعالیت رقابت آمیز عالمان دینی در حکومت قاجار :** جنبش تنباکو بود که عالمان دینی در این حرکت در صدد **اصلاح رفتار شاه** برآمدند . موفقیت در این فعالیت رقابت آمیز موجب شد که عالمان شیعه علاوه بر **اصلاح رفتار شاه** **ساختار حکومتی** نیز تغییر دادند در این صورت **جنبش تنباکو** به **جنبش عدالت خانه** تبدیل شد .
- **هدف عدالت خانه چه بود ؟** در جنبش عدالت خانه فقط **اصلاح رفتاری خاص** از پادشاه نبود بلکه هدف **اصلاح شیوه حکومتی** و **زمانداری** بود . در این جنبش با توجه به اوضاع و شرایط داخلی و خارجی آن زمان **مجلسی** تاسیس شد که در آن **قوانین عادلانه** وضع شد و پادشاه باید بر اساس این قوانین عمل می کرد .
- در جنبش عدالت خانه حاکمیت از مدار **استبداد** به مدار **عدالت** تبدیل شد . هرچند که از نظر فقه سیاسی و اجتماعی شیعه حاکمیت آرمانی نبود اما فساد در آن نسبت به دوره استبداد کمتر بود و ظلم قابل کنترل بود اگرچه شرایط حاکمیت آرمانی وجود نداشت اما پذیرش آن ممکن بود .
- **جنبش عدالت خانه** از این جهت که ساختار سیاسی حکومتی ما را تغییر داد یک **انقلاب اجتماعی** محسوب شد .
- **انتخاب نام مشروطه به جای جنبش عدالت خانه** منوالفکران غربزده هنگامی که به جنبش عدالت خانه پیوستند در سفارت انگلیس تحصن کردند و نام **مشروطه** را برای آن انتخاب کردند عالمان دینی نیز این نام را پذیرفتند .
- **معنی مشروطه از نظر عالمان دینی و منورالفکران غربزده :** منظور منورالفکران غربزده از مشروطه تشکیل حکومت سکولاری شبیه دولت استعماری انگلیس بود در حالیکه منظور عالمان دینی ، مشروطه به معنی مشروط کردن حکومت حاکمان و اینکه آنها بر اساس قوانین عادلانه الهی رفتار کنند .
- **نظر منورالفکران غربزده و علمای دینی از مجلس :** از نظر **منورالفکران** مشروطه خواه **مجلس** محلی است که قوانین نه بر اساس احکام و قوانین الهی بلکه باید بر اساس **اراده انسان ها** وضع شود . در حالیکه **عالمان دینی** معتقد بودند مجلس باید محلی باشد که در آن **قوانین الهی** وضع شود .
- بدین ترتیب نزاعی بین عالمان دینی و منورالفکران مشروطه خواه به وجود آمد و **دولت استعماری انگلیس** واسطه این نزاع شد و این نزاع را به نفع **منورالفکران** به اتمام رساند و در نتیجه **رضا خان** به کمک دولت استعماری انگلیس و منورالفکران قدرت را در اختیار گرفت .

نمونه تاریخی	ویژگی	فعالیت اجتماعی - سیاسی
تدوین رساله های جهادیه	همکاری با حاکم نامشروع در حد واجبات نظامیه	مقاومت منفی
جنبش تنباکو	اصلاح رفتار حاکمان با ساختار حکومت	فعالیت رقابت آمیز اصلاحی
جنبش عدالت خانه - انقلاب مشروطه	تغییر ساختار سیاسی	انقلاب اجتماعی

انقلاب اسلامی صفحه ۱۱۸ و ۱۱۹

- پس از شکست نخستین بیدارگران اسلامی در مشروطه آنها از فعالیت رقابت آمیز به مقاومت منفی بازگشتند. این موضع در مرجعیت شیعه تا شروع انقلاب اسلامی ادامه یافت .
- **انقلاب اسلامی** پس از گذشت بیش از ۷۰ سال از انقلاب مشروطه و نیم قرن از حکومت پهلوی رخ داد . هنگامی این انقلاب به رهبری امام خمینی آغاز شد که شاه مورد حمایت **بلوک غرب** بود و تنها وظیفه **امنیت نسبی** کشور را بر عهده داشت و خبری از روشنفکران چپ نیز در جامعه نبود و حضور آنها در صحنه ی رقابت های سیاسی داخلی کشور حذف شده بود . « حزب توده سازمان یافته ترین گروه های سیاسی چپ و مخالف شاه بود که با سرکوب گسترده از سوی حکومت پهلوی رو به رو شد . »
- **امام خمینی** به عنوان عالم و مرجع دینی فعالیت مردم و عالمان را از **حالت مقاومت منفی** به **فعالیت رقابت آمیز** تبدیل کرد حضرت امام خمینی در فعالیت رقابت آمیز خود در ابتدا اعتراض خود را به **کاپیتولاسیون** (حاکمیت نظام سرمایه داری آمریکا در ایران) و **رفتار استعماری شاه** نشان داد و سپس این **حرکت اصلاحی** خود را به **حرکت انقلابی** تبدیل کرد و نظام شاهی را سرنگون ساخت و **حکومت اسلامی « حاکمیتی آرمانی »** را تشکیل داد .
- **در اندیشه ی اجتماعی و سیاسی شیعی حکومت آرمانی** حکومتی است که روابط و ساختار آن با مشارکت و همراهی مردم عادلانه باشد و حاکمان آن نیز عالم ، عادل ، عامل باشند که در **زمان پیامبر** در راس حکومت **پیامبر** است و در زمان **ائمه معصومین ، امام معصوم** در راس حکومت قرار می گیرند و در **زمان غیبت** امام معصوم فردی شایستگی حاکمیت دارد که نسبت به احکام الهی **آگاه** و **عالم** باشد و با علم و آگاهی عمل کند و نیز **عادل** باشد .
- **مشکل عدالت خانه** این بود که رفتار عادلانه را به کسانی تحمیل کردند که با **معیارهای الهی** به قدرت نرسیده بودند بلکه با **زور** و به **حمایت دولتهای استعماری** قدرت خود را به دست آورده بودند . و هیچ آگاهی نسبت به عدالت نداشتند و نیز عدالت هم در شخصیت آنها نهادینه (درونی یا آمیخته) نشده بود در چنین شرایطی برقراری یک حکومت آرمانی امکان پذیر نبود اما در مقایسه با شرایط استبدادی چون در آن فساد کمتر بود و ظلم نیز قابل کنترل بود در نتیجه نسبت به قبل قابل **پذیرش** بود .
- انقلاب اسلامی ادامه حرکتی نا تمامی بود که مردم ایران در مشروطه آغاز کرده بودند و حاصل تجربه برخورد با منورالفکران غرب گرا ، استبداد استعماری و روشنفکرانی که مورد حمایت بلوک شرق و یا غرب بودند .

گفتگو کنید

..... صفحه ۱۲۵

در باره شباهت ها و تفاوت های انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ایران گفتگو کنید :

جواب :

شباهت : هر دو در صدد اصلاح شیوه حکومتی بودند . **تفاوت :** انقلاب مشروطه در صدد اصلاح شیوه زمامداری بود اما انقلاب اسلامی در صدد حذف نظام شاهی بود . حکومت در انقلاب مشروطه مطلوب و آرمانی نبود اما در انقلاب اسلامی حاکمیت اسلامی

و آرمانی بود.

مقایسه ی انقلاب اسلامی و انقلاب های آزادیبخش صفحه ۱۱۹ و ۱۲۰

● انقلاب های آزادیبخش در قرن ۲۰ در بسیاری از کشورهای جهان سوم مثل (جنوب شرقی آسیا - آفریقا - آمریکای لاتین) شکل گرفت. انقلاب اسلامی آخرین انقلاب قرن بیستم است.

● **شباهت انقلاب های آزادیبخش با انقلاب اسلامی:** هر دو ضد استعماری بود و در جهت از بین بردن سلطه سیاسی کشورهای غربی عمل می کردند.

تفاوت انقلاب های آزادیبخش با انقلاب اسلامی:

① انقلاب های آزادیبخش بلوک غرب را هدف قرار داد اما مورد حمایت بلوک شرق بود در حالیکه انقلاب اسلامی نه مورد حمایت بلوک غرب بود و نه مورد حمایت بلوک شرق بود بلکه شعار آن ضد آمریکایی - ضد صهیونیستی و ضد مارکسیستی است به عبارتی نه شرقی - نه غربی جمهوری اسلامی

② انقلاب های آزادیبخش اغلب با جنبش های چریکی (ارتش بی نظم) گروهها و احزاب مختلف شکل گرفت و یک حزب خاص آن را به وجود می آورد و در نهایت پس از پیروزی همان حزب به قدرت می رسید. اما انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی با حضور همه مردم و گروههای مختلف جامعه ایران رخ داد. (**انقلابی فراگیر و مردمی بود**)

③ انقلاب های آزادیبخش به حکم نظریه های چپ شکل گرفت و برای حل چالش های خود از **نظریه های چپ** کمک گرفت اما انقلاب اسلامی ایران از **آموزه های قرآن و اسلامی** کمک گرفت و از نظریه ها و مکاتب سیاسی غرب کمک نگرفت.

④ انقلاب های آزادیبخش در مقابله با **استعمار قدیم** و حذف قدرت و سلطه سیاسی غرب به کشور موفق بود اما در قطع وابستگی سیاسی و اقتصادی و فرهنگی موفق نبود به گونه ای که فردای بعد از پیروزی استعمار به چهره ای دیگر (**استعمار نو**) خود را نشان داد و بر این جوامع نفوذ خود را آغاز کرد بنابراین این کشورها با انقلاب نتوانستند جایگاه کشورشان را از لحاظ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی عوض کنند. اما **انقلاب اسلامی** ایران یک انقلاب سیاسی نبود بلکه **هویتی و فرهنگی و تمدنی** بود که از قطب بندی بلوک شرق و غرب خارج شد و یک **قطب جدید فرهنگی** را به وجود آورد و خود در مرکز قطب فرهنگی جهان اسلام قرار گرفت.

ببیندیشید

..... صفحه ۱۲۱

برای یک شباهت و چهار تفاوت انقلاب اسلامی ایران و انقلاب های آزادیبخش، پنج عنوان مناسب انتخاب کنید

شباهت	انقلاب های آزادیبخش	انقلاب اسلامی
جهت گیری	ضد استعماری (از بین بردن سلطه کشورهای غربی)	ضد استعماری (دنبال کردن یک نظام سیاسی وابسته به دولتهای غربی)
تفاوت	انقلاب های آزادیبخش	انقلاب اسلامی
وابستگی یا عدم وابستگی به بلوک شرق و غرب	مخالف بلوک غرب و وابسته به بلوک شرق	مستقل از بلوک غرب و شرق
فراگیری	جنبش های چریکی، گروهها و احزاب	فراگیر و مردمی
منشاء ارزشی	نظریه ها و مکاتب فکری چپ غربی	آموزه های اسلام

ایجاد قطب بندی جدید فرهنگی	مقابله با استعمار قدیم و حذف کارگزاران مستقیم غرب ولی در قطع وابستگی اقتصادی و فرهنگی توفیقی نداشتند	میزان توفیق در قطع وابستگی به استعمار
----------------------------	--	--

با هم تکمیل کنید

..... صفحه ۱۲۱

مقایسه انقلاب اسلامی ایران و انقلاب های آزادیبخش

تفاوت	شبهت
انقلاب های آزادیبخش اغلب وابسته به شرق بودند اما انقلاب اسلامی با طرح نه شرقی و نه غربی به هیچ یک از دو بلوک وابسته نبود .	همگی جهت گیری ضد استعماری داشتند و در جهت از بین بردن سلطه سیاسی کشورهای غربی عمل می کردند
انقلاب های آزادیبخش ، اغلب با جنبش های چریکی گروهها و احزاب مختلف شکل می گرفتند . اما انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب فراگیر مردمی با مرجعیت و رهبری دینی بود .	همگی شعار مقاومت برای رسیدن به پیروزی را در دستور کار خود قرار می دادند .
انقلاب های آزادیبخش متکی به آرا و نظریات مکاتب چپ بودند اما انقلاب اسلامی متکی بر آموزه های اسلامی بود .	
انقلاب های آزادیبخش در کنار زدن استعمار قدیم موفق عمل می کردند اما نتوانستند سد راه استعمار نو شوند .	
انقلاب اسلامی با خروج از دایره شرق و غرب قطب فرهنگی جدیدی را معرفی کرد .	